

forrongó merészsége tűnik ki *Balogh Edgár* cikkéből (A csallóközi ember történelme). A tehetséget nem tagadhatjuk meg tőle. Csak örülni lehet, hogy mai határainkon túl is bontakozik, tanul, kutat, az akadémikus műveltségű ifjú magyar nemzedék. Néhai *Kisfaludy Zsigmond* pozsonyi kanonok hátrahagyott írásából való egy értékes monografikus tanulmány (*Somorja az Árpádok alatt*). *Csáder Mihály* a csallóköz népművészetéről értekezik. Cikkét a címlapot is készítő *Csáder László*, valamint *Nemesszeghy László* rajzai díszítik. A könyv egész illusztrációs anyagáról megjegyezzük, hogy gyönyörű, ősi magyar motívumok gazdagsága jellemzi. Stíluszerűen illeszkednek ezek az illusztrációk a könyvben kifejtett elvi célkitűzésekhez.

A könyv szerkesztőjének és kiadójának szerkesztői munkásságáról is meg kell emlékeznünk, külön dicsérettel. *Jankó Zoltán*, volt magyar főispán-kormánybiztos, a pozsonyi *Uránia* tudományos egyesület ügyvezető igazgatójának többéves közművelődést fejlesztő munkásságára ezúton is felhívjuk a figyelmet. Valóban, csodálatos nép a magyar, hogy válságos időkben akadnak az ősi tüzet ápoló *Jankó Zoltán*jai. *Jankó* szervező erő. Fáradozásainak értelmére két cikke vet világot: 1. *Hogyan lett a Csallóközi Múzeum*. 2. *A Csallóközi Múzeum-Egyesület alapszabályainak tervezete*. Mint ezekből kiténik, a pozsonyvidéki magyarság törhetetlen élniakarásával, nemzeti szellemenben való kulturális haladnivalóságával állunk szemben. Jellemző, hogy a kevertebb lakosságú Pozsony helyett ennek a magyar megmozdulásnak székhelyül illetékesek a színmagyar területen fekvő *Somorján* választották. Aki megismerkedhetett az elszakított területek magyarságának kultúrküzdemeivel, tapasztalhatta, mily intenzív munka folyik *Somorján* s belőle kiindulva az egész Csallóközben. Újabbán megalakult a Csallóközi Múzeum-Egyesület is, melynek munkásságától néprajzunk kutatói sokat várhatnak.

Bizonyos meghatottsággal forgatjuk a csinos kiállítású könyv lapjait, melyekről biztoshitű magyar kultúröntudat sugárzik. Csallóköz ezeréves magyarságáról, népmeséink Aranykertjéről szólnak az írások. Nehéz körülmények között dolgoznak felvidéki véreink. Bizalmat az őnt beléjük, hogy egy milliós magyar ethnikai tömbre támaszkodhatnak. A multat

kutadják, hogy a jövőt építhessék. A mai magyar határokon túl a Csallóköz és a székelyföld ősi településű, autochton kultúrájú magyarsága történelmet alakító erőtartalék. Ha politikailag nem is segíthetünk elszakadt véreinken, azt az egyet köteles megtenni az anyaország lakossága, elsősorban a tudományos, művészeti és irodalmi körök, hogy állandó és fokozott érdeklődéssel forduljanak az elszakított magyarság élniakarásának kulturális és tudományos megnyilvánulásai felé. Aki csak teheti, vegye meg könyveiket, újságaikat, hogy ezzel is szorosabbra fonódjék a felbontható magyar kulturális egyvőrtartozás.

A csallóközi jégtörőkről szóló elmélkedésében találóan írja *Szekfü Gyula*: «Múzeum és tudományos élet olyanok között, akik csak ünnepi óráikban emelkedhetnek fel napi gondjaikból ily érdeklődéshez, nehéz kezdemény és a csallóközi vállalkozás joggal hasonlítható a régmúlt kor jégtörő munkájához.

De amint a mai csallóköziek ősei háromszáz év előtt évről-évre szorgosan elvégezték a jégtörést, mert tudták, hogy maguk és családjuk élete, hajlékuk sorsa függött e munkájuktól: épen úgy becsülettel és sikerrel fogja végezni a mai nemzedék is a kulturális jégtörő munkát, mert tudja, hogy ettől függ manapság megint az élet, a jólét, a jövő. És a többi magyarság, határokon túl és innen, tisztelettel és szeretettel tekint a csallóközi jégtörőkre».

Virányi Elemér.

Magyar költők. (A Magyar Népművelés könyvei.) Szerkesztik: **Zlinszky Aladár** és **Vajthó László**. Budapest, Kir. Magyar Egyetemi nyomda. A szerkesztők azzal vezetik be ezt az anthológiát, hogy «két kötetben adják a magyar költészet színe-javát». «Bizonyára vannak régi és főleg újabb poéták, akiket elkerült figyelmünk; jeles költemények, amelyek gyűjteményünkben hiányoznak. De hisszük, hogy a közölt versek méltók a megjelenésre. S ha a kötetek sikert aratnak, újabb kiadásokban megvalósítjuk a komoly kritika minden tanácsát.»

Köztudomású, hogy irodalmunk a lírában ért el világirodalmi jelentőséget. Ezt a szerkesztők is hangsúlyozzák, akiknek meggyőződése, hogy «a világirodalom egyik legértékesebb versgyűjteményét adják át az olvasónak». Tegyük hozzá: a falu és tanya olvasójának. De ép ezért az anthológia kifo-

gástalansága *nemzeti érdek is*. Nem a magunk s a világ számára tesszük kirakatba szellemi és érzelmi termelésünk legjavát: költőinket néptanítónak és papoknak használjuk fel, hogy a szépség ígétjét hirdelve nemesebb tartalmat adjanak népünk érzés- és eszmévilágának. A gyakorlati kultúrpolitika egyik legszebb gondolata ez s elismerés illeti a fővárost, hogy oly aldozatkészességgel sietett e gondolat megvalósítására.

Ily szempontból nézve a dolgot, ezt az anthológiát egyik legjelentősebb magyar könyvnek tartom s örvendek, hogy a szerkesztők «a komoly kritika minden tanácsát» igénybe fogják venni a jövődő kiadásokban. Sajnálom azonban, hogy a tanácsra csak utólag, a «tett» elkövetése után reflektálnak. Nem lett volna-e helyes már előre is tekintettel lenni a hozzáértők útmutatásaira? Igaz, a «Bevezető» végén egy pár jeles név szerepel, mint akik «kiváló megjegyzéseikkel *hathatósan* támogatják» őket, de tekintetbe véve az anthológia felosztását s különösen a második kötet szemelvényeit, másrészt ismerve a felsorolt, nagyrészt konzervatív szellemű tudósok szempontjait, azt kell hinnünk, hogy tanácsaik inkább meghallgatásra, mint követésre találtak.

Úgy vélem, már magának a magyar lírának oly módon történt felosztását, hogy az egyik kötet Arannyal záródik, a másik az újabb lírát adja, nem helyesleheték. Mit jelent e felosztás? Azt, hogy az Arany óta termelt líra fölér az Arannyal bezáródó korszak hatszázéves termésével. E felosztás következtében irodalmunk legfényesebb korszaka megcsónkítva jelen meg, csak azért, hogy a második kötetben minél több mai költő szerepelhessen. Hogy' nem tanultak a szerkesztők Endrődi Sándornak egyébként úttörő munkájából, aki annak idején szintén engedményt tett az aktuális irodalomnak s azt érte el vele, hogy könyve hamarosan elavult! Több költőt vett fel, akinek inkább lenne helye valami kalendáriumban, mint a magyar költészet kincsesházában. Ez az új anthológia tetézte Endrődi kis hibáját a jelennek a mult rovására történt erőteljesebb protekciójával; azt lehetne mondani: Trianon szellemű felosztást teremtett a magyar költészetben, ahol a jelen megszállta a halhatatlanok helyét.

Nem lehetetlen, hogy a szerkesztők eljárását Pintér Jenő példája irányí-

totta, aki tudvalevőleg két vaskos kötetben írta meg irodalmunk történetét olyképen, hogy a jelen irodalmának egy egész kötetet szánt. Ha így van, akkor feledték, hogy Pintér előzőleg már igen részletes kidolgozását adta a mult irodalmának. Vagy tán azt hitték, a jelen közelebb áll a néphez s így «művelésére» alkalmasabbak a mai lírai termények? Pl. Erdős Renée verse egy leányról, akinek sohasem volt szeretője, pedagógiai erőben felülmulná Petőfi «István öcsémhez» c. versét, mely a gyűjteményből kimaradt? Vagy Vörösmarty eposzainak gyönyörű lírai részeit művészi értékben meghaladnák, mondjuk, Kiss Józsefnek versei, melyekből tizenkettő gazdagítja a kötetet? Meg vagyok győződve, a szerkesztők, akik jeles szakemberek, maguk sem hiszik ezt. Sokkal helyesebb nyomon járunk, ha az aránytalanságok okainak vizsgálatánál rátapintunk a különböző «tekintet»-ekre: a jobb- és baloldali sajtó hiúságára, a lírikusok (kik egyúttal sokszor anthológia-kritikusok) érzékenységre s általában arra a gyakorlati szempontra, mely azt tartja: ha az anthológiában benne van mindenki, akkor nem haragszik meg senki. Senki, csak az — olvasó; ez azonban érdekei sérelméül kárpótlást nyer nemcsak régiebb lírai remekeink szakszerű csoportosításában, hanem a jelen költészetének nem egy igen szép megnyilatkozásában is.

S valóban, ha ilyen szempontból nézzük az anthológiát, el kell ismerünk, hogy összeállítása a finom tapintat érzékét egyáltalán nem nélkülözi. Különösen a második kötet szerkesztőjének kellett ébernek lennie bizonyos szubtilis megkülönböztetések és osztályozások mérlegelésében.

Zlinszky Aladár, ki az első kötetet állította össze, már tárgyánál fogva is csupán művészi érzékére volt utalva, hiszen a halhatatlan halottak nem érzékenyek, mint a halandó élők. De bármily gonddal járt is el — tán a keret megszabott korlátai okozták — sok verset kihagyott a kötetből, miket a következő kiadásban föl kellene vennie. Hogy Vörösmarty már említett remek lírai darabjai nélkül (l. Horváth János Vörösmarty-anthológiáját a *Napkelet könyvtárban*.) csonka az ily gyűjtemény, az természetes. S hogy csak egy pár kihagyott gyönyörű verset említsünk, hiányzanak Csonkoni: *Az eleven rózsához*, *A szeplő*, *A pillangóhoz*, *Parasztdal*, *A farsang búcsúszava*, *Tüdő-*

gyuladásomról stb. c. versei. Kimaradt Tompa: *Tornácmon* c. remek verse, *Az erdei lakról* szóló hármás költői verseny darabjai; ellenben Petőfi versei közt — mért, mért nem — ott szerepel egyik gyengébb költeménye: *A király esküje*. Az Arany Jánoshoz írt jegyzetben azt írja Zlinszky: «Legnagyobb epikusunk mint lírikus is kiváló. Nem írt sok lírai költeményt s ezeket is abban az időben, mikor nagyobb alkotásokra képtelenül lírai sóhajtásokba tördelte fájdó lelkét». Nos, ezekből a lírai sóhajtásokból egyetlenegy sem ad a kötet, aminthogy Arany szebb lírai költeményeit is hiába keressük benne, jórészt meglepszik a balladaköltő bemutatásával. — Nem hagyhatom megjegyzés nélkül Zlinszkynek azt a Babitstól vett teljesen hamis gondolatát sem, hogy Arany «közelebb áll a gyötrődő modern lírához, mint Petőfinek egyszerűbb lelkiése, nagyon is egészséges világfelfogása». Eltekintve attól, hogy Arany a modern lírától — talán Babitstól kivéve — ép oly távol áll, mint Petőfi, az «egyszerűbb lelkiesség» s «nagyon is egészséges világfelfogás» kifejezése oly méltatlan kisebbités, melyre semmi szükség nincs. Már-már attól féltünk, hogy Zlinszky is «nyárs-polgár»-nak nevezi a világ egyik legcsodálatosabb lángelméjét csak azért, mert lángezz és élete természetesebben nyilatkozott meg, mint egyik-másik modern költő tehetsége.

Általában Arannyal ép oly mostohán bánik a kötet, mint Vörösmartyval. Az előbbtől 16, az utóbbtól 19 verset mutat be. Ezzel szemben Petőfitől és Adytól 33—33 verset kapunk, mintha csak pontos számítást tettek volna a szerkesztők, hogy egyetlen vers erejéig sem nagyobb egyik költő a másiknál. Nem lévén matematikusok, e számításnak nem mondunk ellen, de legyen szabad megjegyezni, hogy némi bátortalanság nyilatkozik e pontosságban. Valamikor merészség volt Ady «hívének» lenni, ma, úgy látszik, bátorság kell hozzá, hogy a költőt *fölsleges módon* ne tömjénezzük. E sorok frója az elsőik egyike volt (1908-ban!), akik Erdélyben Ady költői nagyságát nem egyszer «szitok, gúny és röhej» közt hirdették s így biztos fedezékből szólhat, mikor megnyugtatta szerkesztőinket, hogy Adynak ily (látszólag) teljességre törekvő bemutatása «A Magyar Népművelés könyvéi»-nek *nem* feladata. Különösen nem az, ha Csokonai, Vörösmarty és Arany rovására történik.

Maga Ady bizonyára több verset vett volna fel Csokonaitól, mint szerkesztőink, akik viszont, ha a népet minden áron be akarják vezetni a szimbólumok birodalmába, az *Ős Kajánhoz* mindjárt Földessy Gyula, Makkai Sándor és Kardeván Károly magyarázatát is csatolhatták volna.

De nemcsak Adynak egy-két verse, legrégebb költészetünk emlékei sem állnak e könyv céljának szögálatában. A *Magyar Remekírók* kiadása a *művelt közönség* számára készült s első kötete *Balassa Bálint versei*. Zlinszky a nép számára szerkeszt s kezdi az *Ómagyar Mária-siralmon*, melynek szövegmagyarázata helyenként ma is vitás. Nem kár-e kitenni drága nyelvemlékeinket az értetlenség mosolyának? Aztán: jó Tinódi Sebestyénről minden tankönyv azt tanítja, hogy *nem volt költő*: természetes, hogy két szemelvénnel is szerepel a *Magyar költők I.* kötetében. Viszont az első magyar disztichon és első magyar szatira kimaradt.

Nincs terünk rá, hogy ily aprólékos megjegyzésekkel kísérik végig a kötetet s ezért csak általánosságban összegezhetjük benyomásainkat. Zlinszky Aladár a rendelkezésére bocsátott szűk keretek közt az említett hiányoktól eltekintve szerencsésen oldotta meg feladatát. A költőket jól jellemző verseket közöl s a kiválasztásnál itt-ott a művészi tekintet mellett — igen helyesen — a nevelő szempontot sem hagyja figyelmen kívül. Klasszikusainknak egyébként dicsősége, hogy a művészi értéken túl pedagógiai erőforrások is s így botorság lenne e határozatok könnyelműen el ejteni. Téved tehát a Nyugat egyébként jeles kritikusa, mikor e szellem megnyilatkozását a rosszalás egy nemével kíséri s többek közt kifogásolja, hogy a kötetből hiányzanak Petőfi forradalmi versei, pedig «Petőfi képének teljességéhez nagyon is hozzátartozik forradalmi költészete». Valóban hozzátartozik, csak hogy az anthológia egyáltalán nem akart «teljes kép»-et adni a költőkről, ellenben *szép* verseket a költőtől. Már pedig köztudomású, hogy Petőfinek forradalmi versei nem mérkőzhetnek egyéb költeményeivel. «S hogy a magyar szocialista költészet egyetlen hanggal sem szerepel, abban lehetetlen meg nem látni a tendenciát», halljuk ugyanattól a kritikustól. Ez is való igaz azon egyszerű oknál fogva, mert amint az anthológiának egyáltalán nem célja a nép forra-

dalositása, úgy a szocialista eszméket sem kívánja oly versek révén juttatni a néphez, melyek ép a Nyugat kritikusanak régebbi, de igen helyes véleménye szerint leggyöngébb versei Ady Endrének.

Az anthológia második kötétéről ezek után kevés mondanivalónk van. A *Beevezető* programjával ellentétben nem kizárólagosan a magyar költészet *«színe-javának»* bemutatására, hanem arra törekszik, hogy minél több költőt szerepeltessen, hacsak egyetlenegy verssel is. Mint olvasó azonban azt mondom, hogy nem statisztikai kimutatásra van szükségem arról, hogy hány költő van Magyarországon (ezt száz ilyen kötet sem lenne képes megvalósítani), hanem igazi költeményeket kérek. Ha egy költő harminc szép költeményt írt, inkább elolvassom e harminc költeményt egy költőtől, mint harminc versírónak egy-egy versét. A kötet szerkesztőjétől ekkép elvi fel fogás választ el s így bár elismerem, hogy nem szerencsés szerkesztői álláspontja ellenére igen sok szép költeményt gyűjtött össze, sajnálkozva gondolok rá, mennyivel imponálóbb lett volna könyve, ha kritikája szigorúbb, a befolyásokkal szemben kérlelhetlenebb lett volna s ami a fő, a rendelkezésére álló hely jórészt átadja az első kötet szerkesztőjének.

Tekintetbe kell azonban venni, hogy Vajthó Lászlónak nehezebb munkája volt, mint Zlinszkynek. Képzelfő-áadász harc, mint amelyet a szerkesztőnek egy-egy költő hiúságával kell megvívnia? Amellett, aki a jelen költészetéből válogat, új csapáson halad s nem találhat támpontot a közlés által szentesített értékmeghatározásokban. Így is, minden elvi ellenvetés mellett könyvét értékes kísérletnek kell tartanunk, mely mint említettük, sok szép költeményre hívja fel a figyelmet s egyúttal arról is meggyőz, mily nehéz a modern líra balszárnán olyasmit találni, aminek a magyar nép érzésvilágával s érdeklődési körével csak valami kapcsolata is lenne.

Végigfutva megjegyzéseimen, úgy látom, inkább kifogásaimat hangsúlyoztam s némileg adós maradtam a szerkesztők műgondjának s fárasztó, részben zaklatott munkájának járó nyomatékosabb elismeréssel. Azt hiszem azonban, hogy egy jövő kiadás tökéletesebbé fejlesztése érdekében he-

lyénvalóbb a kemény kritika, mint a túlzott elismerés; különösen jogos ez oly művel szemben, mely mindannyiunknak szent és drága, mert édes mindannyiunk könyve. Forrása a nemzet legjobbjainak lelke, mely buzog, árad, utat találva im a magyar nép lelkéhez, hogy azt megtermékenyítse és fölemelje.

Hartmann János.

Kertész József: Az Óceán foglyai. (Stádium-kiadás.) Valóban megtörtént tengerész kalandnak nevezi Kertész József történetét, amely csakugyan magán is viseli a közvetlen átélés jellegét. A cselekmény egyszerű, sallangoktól mentes. A hajón tűz üt ki, a legénység mentőcsónakon menekül, amelyen két magyar tiszt a parancsnok. A dalmát-horvát kikötő söpredék matróz nép még a menekülés előtt lerészegszik, a viharos tengeren bolyongó mentőcsónakban is minduntalan lázadozik, nem törődik mással, csak a pillanatnyi jóllakással, mohóságában egy-két nap alatt elpusztítaná az utolsó darab kétszersültet és az utolsó korty vizet is. A két magyar tiszt azonban imponázás testi és lelki erejének teljes megfeszítésével tartja fenn köztük a fegyelmet, felsőbbbséges erélyükkel reájuk kényserítik az ész és a lelkiismeret parancsait és mikor végre az éhhalál és a szomjanbalás szélén megjelenik a mentő hajó, a hullámok között hányódó csónakban már nem egymás ellen acsarkodó félvadak ülnek, hanem egymással, Istennel és a srossal megbékült, a közös szenvedéseket oadaadó együttérzéssel viselő emberek.

Mindezt erőteljesen, drámai módon adja elő Kertész József, minden túlzott kalandos jelleg és borzalomhalmazás nélkül, rokonszenvesen mérsékelt, közvetlen hangon. Ez a közvetlenség a titka annak, hogy az egész miljö, a hajótöréssel kezdődő kalandos történet nem hat reánk távoli egzotikumként, hanem zavartalanul élvezhetjük Kertész József viharos tengerének vad mozgalmasságát, kemény anyagból kifaragott alakjainak erőteljes plaszticitását. Ez után a munka után Kertész Józsefet figyelemreméltó, egyéni tehetőségnek kell tekinteni, aki némi rutin-nal, stílusának, kifejezőmódjának tovább csiszolásával még bizonyára sok érdekeset fog produkálni, az útleírásoknálunk úgyis eléggé elhanyagolt műfajában.

(Th.)